

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Gauti ir dalytis

Artėjant Vasario 16-ajai, dingteli, kad galbūt per dēm daug tikimės iš savo valdžios ir valstybės, reikalaujame kartais ir neįmanomų dalykų, nesusimąstydami, kad daug kas priklauso ir nuo mūsų pačių... Kaip sakė J. F. Cennedy – neklausk, ką šalis tau gali duoti, paklausk savęs, ką tu gali duoti savo šaliai.

O juk neretas iš mūsų to savęs net neklausia, nes gauti neretam yra svarbiau negu duoti. Ir tas norėjimas *gauti* kartais pavirsta pragaištingu jausmu, užnuodijančiu visą žmogaus gyvenimą, kada sunyksta dvasiniai žmogaus polėkiai ir lieka vien lėkšta kasdienė empirika.

Prisimenu vieną piktą pagyvenusią moteriškę. „Su kažkuo dalytis? – sušuko ji. – Kažką duoti?.. O tai kad man niekas nieko neduoda – tai kodėl aš turiu duoti?..“ Žinia, omeny ji turėjo veikiausiai pinigų ar kitus materialius dalykus. Bet juk galima pasidalyti šypsena. Atjautos žodžiu. Malda. Gerumu... Teigti, kad tokiais nematerialiais dalykais dalytis lengviau nei materialiniais, vargu ar būtų tiesa. Tam reikia atviros širdies. Meilės. Dosnios sielos. O jeigu žmogus netgi savo sielą supančioja šiurkščiais materialybės pančiais – kaip mes galime būti laisvi ir laimingi? Ir Šventame Rašte pasakyta – tiems, kas duoda, bus dar pridėta, o iš neturinčių bus dar atimta. Ir čia omeny turimi ne skurdžiai gyvenantys žmonės, o žmonės, skurdūs savo dvasia.

Deja, tokių žmonių dar apstu. Piktų, kerštingų, giežiančių apmaudą ant silpniesniųjų. Nekenčiančių gražesnių, protingesnių, tų, kuriems sekasi, kurie yra laimingi. Smurtaujančių žodžiais ir veiksmais - taip iš jų veržiasi nykus, šaltas dvasinis skurdas.

Vienintelė atsvara jam – kad daugėtų gerų ir dosnių žmonių, negailinčių ne tik kad savo lėšų, bet ir laiko, energijos, meilės ir supratimo geriems darbams ir prasmingai veiklai. Ir jeigu dvasinis skurdas mus puls ir žeis, nebijokime parodyti savo skausmo ir neslėpkime užuojautos ir atjautos. Tai kur kas geriau negu aklas pyktis, kai į smurtą atsakoma smurtu. Koks jis bebūtų – fizinis ar dvasinis.

Mano Vasario 16-oji – tokių žmonių šventė. Mano valstybė, mano šalis – tokių žmonių bendruomenė. Kurioje nesijauti vienišas, nesuprastas, apleistas, neišklausytas – tau padėti tiesiasi šimtai rankų, pakelia suklupusį ir įkvepia vilties.

Renata Šerelytė

Romualdo Požerskio nuotr.

* * *

*Nuo šiol bandysiu taip gyventi,
tarsi manęs jau nė nebūtų,
lyg būčiau dingęs tamsoje.*

*Kuomet esi nematomas ir kurčias,
gali ramiai stebėt pasaulį,
neprivalai paneigt ir atsikirst.*

*Stovėsiu už užuolaidos, tylėsiu,
tekės gyvenimas pro šalį,
begarsis, kvailas, nebaisus.*

*Visi skubės, akis nudelbė,
tik valkataujantys šuneliai
sustos apuostyti manęs.*

*Nuo šiol bandysiu negirdėti
net jų sutrikusio lojimo,
nors nežinau, ar man pavyks.*

Algimantas Mikuta

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Gauti ir dalytis • **2-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė.** „Mane neški per meilę, per mirtį...“ Kazio Bradūno 100-osioms gimimo metinėms (3) • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Karaliaučiaus krašto vaizdai akvarelėse apkeliavo daugybę šalių ir sulaukė įvertinimo • **5-as psl. Renata Šerelytė.** Asmeninės savivokos istorija(Naujos knygos)/ **Sara Poisson.** Istorija. Esė ištrauka • **6-as psl. Lidija Veličkaitė.** Šiaurės pašvaistė tarp Lietuvos ir Italijos • **7-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Nuo žmonių portretų – prie Lietuvos portreto, arba debesų ganytojas/ **Kultūros kronika** • **8-as psl. Sara Poisson.** Istorija. Esė ištrauka (tęsinys)

Kitame numeryje: Kazio Bradūno laiškai kunigui Stasiui Ylai • Bernardas Brazdžionis – žmogus, poetas, muziejininkas

„Mane neški per meilę, per mirtį...“ (3)

Virginija Babonaitė-Paplauskienė

Pabaiga. Pradžia 2017 m. sausio mėn. 28 d. „Kultūroje“

Analizuojant žemininkų – H. Nagio, A. Nykos-Niliūno, K. Bradūno – kūrybą, galima išryškinti jų bendrą bruožą – naujumo siekiamybę. K. Bradūnas teigė, kad „būdingiausia šios kartos nuotaika – tai ieškojimas kūrybinės gelmės, pačią literatūrą laikant ne banaliai pramogine, bet kone ritualine apraiška. Iš šios nuotaikos ir plaukia tendencija kūrybinių versmių ieškoti mistinėse buities, ypač savo tautos buities, gėlmėse, atsikant dainuotinės poezijos formos, ieškant ritminės ir žodinės išraiškos dar niekad nepanaudotų galimybių.“ K. Bradūnas turėjo ypatingą dovaną – atsinaujinimo dovaną. Suradęs raktą į savo kūrybos širdį, perpratęs pasaulio sandarą, suvokė, kad tamsoje daug šviesos, o tuštumoje – pilnatvės. Patekęs į kitą kultūrinę erdvę, brandino kūrybines temas, tyrinėjo istorinius šaltinius, rašė laiškus plunksnos bičiuliams, vyresniems kolegoms, prašydamas patarimų. Su filosofu A. Maceina dalijosi įžvalgomis, aptarinėjo teologinius motyvus.

Čikagoje K. Bradūnas sumanė ir išleido, vėliau sujungtas į vieną, ir pavadintas trilogija, knygas „Sonatos ir fugos“, „Donelaičio kapas“, „Pokalbiai su karaliumi: Anno Domini 1323–1973“. Knygose iškelti simboliai atliepia šioms temoms: tautos kūrybingumą įkūnija Čiurlionis, žemdirbiškumas išryškintas per Donelaitį, valstybingumo simboliu poetas pasirenka karalių Gediminą. Iš didžiųjų muzikos, dailės ir žodžio meistrų poetas mokėsi meilės Tėvynei, lietuviškam žodžiui, paprastam lietuviui – žemdirbiui. Lietuvių tautos įžymiosios asmenybės Gediminas, Donelaitis ir Čiurlionis įkvėpė daugelį menininkų, iš jų kaip iš neišsenkančio šaltinio jie sėmėsi pasaulio grožio, tiesos. K. Bradūnas kūrė naują eilėraščių formą – susitikdamas su didžiais kūrėjais plėtojo pokalbį, dialogą. Trys pokalbiai – trys veikalai. Tas pokalbis tampa paties autoriaus vertybinių nuostatų iškristalizavimu, išsakymu. Šios knygos ženklino naujas temas ir naujas formas K. Bradūno kūryboje. Eilėraščiai laisvai eiliuojami, įpinamos retorinės priemonės – pauzės, tyła išreiškiama grafinėmis priemonėmis. Esminiai žodžiai spausdinami atskira eilute. K. Bradūno poetinis žodis iškristalizuoja idėją, traktuojamas kaip pasaulėjautos nuotrauka.

K. Bradūno knygos „Sonatos ir fugos“, „Donelaičio kapas“, „Pokalbiai su karaliumi: Anno Domini 1323–1973“ yra kaip atskiras meno kūrinys, kuriame dera visas – poetinė raiška, kalba, forma. Daugelis skaitytojų ir literatūros kritikų pažymėjo, kad tokių vieningų savo dvasia, turiniu ir išvaizda knygų lietuvių literatūroje dar nėra buvę.

Iš k.: Zenonas Ivinskis, Stasys Yla, Kazys Bradūnas, Juozas Girnius.

Kaip stipriausią trilogijos knygą kritikai įvardija knygą „Pokalbiai su karaliumi“. Ištyrinėjęs istorinius šaltinius K. Bradūnas karaliaus Gedimino laiškus panaudoja kaip epigrafą – prierašą prie eilėraščių. Poetui rūpi mažos tautos išlikimo galimybės. Jis priešinasi blogio apraiškomis, kraujo praliejimui.

Kitokio pobūdžio rinkinys – „Alkana kelionė“, išleistas Čikagoje 1976 metais. Jį sudaro dvi dalys. Pirmojoje spausdinami trys stambūs skyriai, antrojoje – penki mažesni. Skyrių pavadinimai nusako rinkinio temas ir motyvus: „Laiškai poezijai“, „Tarp ugnies ir vėjo“, „Po šventojo įrašo akmeniu“. Antrosios dalies skyriai – „Alkana kelionė“, „Mylimos ir žudomos raidės“, „Vėlinių sekstetas“, „Kryžių kalnas“, „Prisikėlimo kapai“. Knygos pradžioje skelbiamas eilėraštis „Dedikacija“, skirtas žmonai Kazimierai. Dviejų posmų eilėraštis parašytas retu, nebūdingu K. Bradūno kūrybai verlibru. Kitus skyrius palydi V. Kudirkos, J. Aisčio, J. Kaupo, J. Basanavičiaus citatų žodžiai, ištraukos iš LKB Kronikos, laiško iš Sibiro citata.

Rinkinyje K. Bradūnas iškelia žmogaus kūrybos galias, nusilenkia Poezijai, kuri stiprina ir vedė gyvenimo keliuose. Jis vėl sugrįžta prie paliktųjų gimtų namų. Jautriai kalbama apie draugų poetų žūtį. Knygoje rikiuojasi eilės, inspiruotos dramatiškų teroro, persekiojimo, žmogaus nužmoginimo įvykių Tėvyneje. K. Bradūno poetinėje erdvėje minimi

draugų vardai: A. Nyka-Niliūnas, H. Nagys, ir čia pat – partizaninėse kovose žuvę M. Indriliūnas ir B. Krivickas.

Du lakoniški eilėraščiai tiksliausiai nusako šios knygos esminius motyvus: „Trumpas žmogaus gyvenimas/ Dar greičiau trumpėja be tėvynės,/ Tremty – / Tirpsta kaip vaškas/ Po žvakės liepsna./ Ir mano ranka/ Visada ugnyje./ Gyvenimo siekis skelbti apie tėvynės ilgę“ („Po žvakės liepsna“).

Antrasis – toks pat lakoniškai trumpas, bet neaprepiamai talpus eilėraštis „Aqua vitae“: „Sergu kliedėdamas,/ Ir jokie daktarai, ir jokie vaistai/ Nieko nepadedą, kol ateina Mickevičius – / Atneša kažką iš „pono Tado“/ Ir skaito etiketę „Lietuva“. / – Paėmk. Tau vieno lašo bus gana/ Visam gyvenimui.“ A. Landsbergis, aptardamas K. Bradūno knygą „Alkana kelionė“, rašė: „Jo poezijos erdvėje Lietuvos ir Amerikos plotai poetui kryžiuojasi: poetui važiuojant Indianos greitkelio, sublizga Alvito ežeras. <...> Šioje knygoje Bradūno tematinė skalė labai plati: platesnė už bet kurio jo ankstesnio poezijos rinkinio. Jisai kreipiasi į savo per anksti užgesusius bendralaikius – Romą Kalantą ir aktorį Leoną Barauską. Jo plunksna užgriebia Lietuvos ir užsienio poetus bei dailininkus, klasikus ir modernistus.“

Kita Čikagos laikotarpio knyga „Užėjo prie Vilniaus vieškelio“ sugrąžina į praeitį, į paliktą Lietuvą. Vienas iš įvykių, įkvėpęs knygos sukūrimą –

Nukelta į 3 psl.

Kazys ir Kazimiera Bradūnai su dukra Lione ir jos vyru Andriumi Kazlausku Trakuose.

Kazys ir Kazimiera Bradūnai su sūnumi Jurgiu, dukra Elena ir jos dukra Vaiva. Pirmą kartą, po daugiau nei 50 metų atvykus į Lietuvą.

Atkelta iš 2 psl.

varginga kelionė sovietų okupacijos metu pėsčiomis iš Vilniaus į tėviškę su draugu M. Indriūnu. Prisimenama jūdvių nakvynė prie Vievio. Esminės rinkinio idėjinės dominantės – kelionės laike, sujungiama praeitis ir dabartis. Biblinės, mitologinės, istorinės, tautosakinės aliuzijos aktualios nauju sąlyčiu su pasauliu ir jo veikėjais. Už dosnaus užėigos stalo poetas susodina Donelaitį ir Katiliškį, protėvius ir palikuonis. Žmogus ir Dievas sėdi prie vieno stalo.

Kitokio pobūdžio knyga – „Prieraišai“, parašyta ir išleista Čikagoje. Galima teigti, kad ji buvo sumanyta senokai, tačiau ilgokai brandinta. Per visą K. Bradūno kūrybą galima rasti eilėraščių, kurie palydimi intertekstais. Išsakydamas nostalgiskus jausmus praeičiai, poetas transformuoja juos sulydydamas su tautosakos elementais, mitais. Šis K. Bradūno poetinis bruožas tampa išskirtiniu. Eilėraščiuose atsekami susipynę pakartojimai, beveik kiekvienas tekstas implicistiškai nurodo kitus tekstus. Tad intertekstas tampa K. Bradūno poetinės drobės – kūrinio medžiaga. Poetas tęsia pirmtako kūrinį, integruoja ir sulydo pratęsdamas kaip vienį. Prisiminkime ciklą „Apeiginė“ – jame kiekvienas eilėraštis palydėtas deivei Žemynai skirtos pabaigtuvių dainos keturieliu.

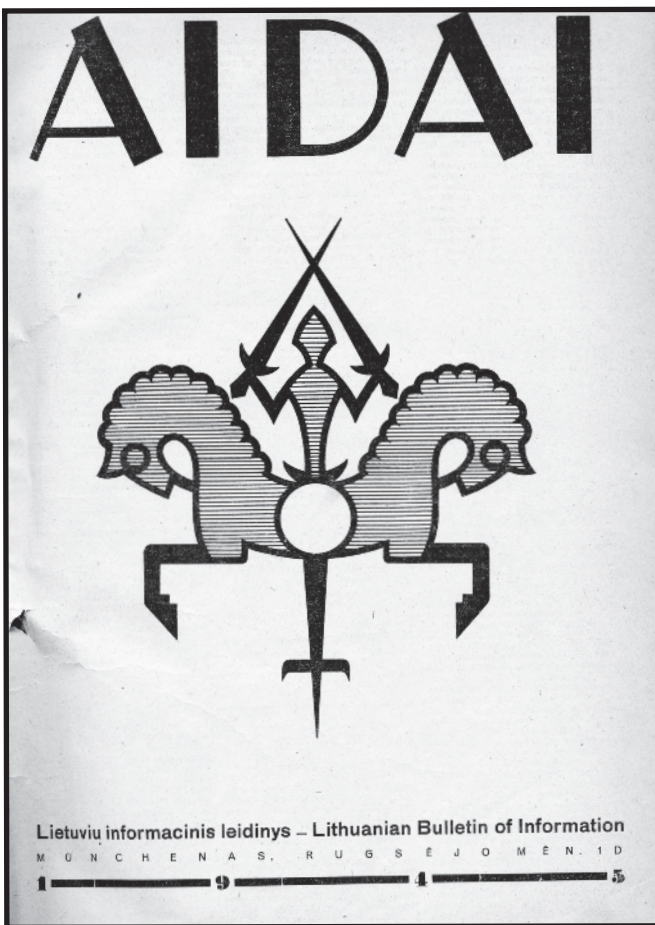
Knygoje „Prieraišai“ – trys skyriai, kiekvienas jų pakartoja prieraišo mintį: „Prieraišai prie Genėzės“, „Prieraišai prie Šv. Jono“, „Prieraišai prie Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“. Prie interteksto K. Bradūnas parašo savo prieraišą, rūpinasi kūrinio semantiniu vientisumu. Jo prieraišai padeda atskleisti fragmento prasmę, ištrauką praturtinti asociatyvinėmis prasmėmis, nurodant skaitymo kryptį ir esmę. Intertekstualumo modernizmas sąmoningai reikalauja daug išmanymo, kur ir kada kokią tekstą panaudoti. Taigi per intertekstualumą Bradūnas ieškojo naujų prasmų, kūrė naują iki tol lietuvių literatūroje retai naudotą raiškos būdą. Poeto moderni patirtis leido struktūras perprasminginti. Šioje knygoje K. Bradūnas poetinei raiškai sustiprinti pateikia citatas iš Šventojo Rašto, LKB Kronikų, o savo eilėraščių įvardija tik prieraišu. Poetas buvo puikiai susipažinęs su sovietinės Lietuvos gyvenimu. Gaudavo pogrindyje leistas Kronikas, iš jų sužinodavo apie laisvai mąstančių žmonių persekiojimą. Atvykę į Ameriką disidentai T. Venclova, I. Meras, Aušra Sluckaitė ir Jonas Jurašas dalijosi autentiškais patyrimais.

Čia reikia priminti K. Bradūno gebėjimą atsinaujinti; visos jo knygos – iš kalbos galimybių suformuoti saviti pasauliai, tačiau kiekvienos knygos vieningumą lemia jo paties – vaizduotojo pozicija, sulydanti įvairiopus kalbos elementus į neskaidomą visumą. Neabejotinas modernumas – priešybių sutaikymas, tradicijų sintezė su naujovėmis.

Rašytojai Birutei Pūkelevičiūtei ši knyga paliko gilų įspūdį: „Man Tavo knyga bus lyg maldaknygė – Kalėdoms. Tau sakiau telefonu, kad joje juntų ramybę: pačia gražiausia ir šviesiausia prasme. Atvirai sakant, beveik Tau tos ramybės pavydžiu. Bet, žinoma, pavydžiu nepiktai. Tik galvoju: kaip ir kur Tu tą ramybę suradai? Aš Tavo „Prieraišus“ laikau tikėjimo išpažinimais. Pirmoji dalis – man yra „Credo“ į Dievą Tėvą. Antroji – į Jėzų Kristų, į Avinėlių.“

Kiekvienas K. Bradūno rinkinys savitas, originalus. Knyga „Krikšto vanduo Joninių naktį“ buvo išleista 1987 metais. Pats poetas yra prasitaręs, kad ši knyga pati mieliausia ir artimiausia jo sielai. Poeto knygoje sutalpintas baltiškosios ir krikščioniškosios Lietuvos tikėjimo kelias. Tai bene autobiografiškiausias vientisas poeto kūrinys. Per poeziją jis sugrįžta į gimtinėje sukaupą patirtį, prisimindamas tuos Kiršų ir Pajevonio laukus, kur braidžiodamas po rasą su aukle Ona Šulinskiene klausėsi jos legendų apie praeitį. Knygoje jis nusakė, kas jį paskatino ir įkvėpė žengti kūrybos keliu.

Dar vienas išskirtinis K. Bradūno kūrybos bruožas – jos muzikalumas. Ritmiškai skambiams eilėraščiui sukurta melodija – eilėraščių žodžiais – skamba ne viena giesmė, daina. Be muzikos jis neįsivaizdavo savo gyvenimo. „Poezija ir muzika, bent man, sunkiai atsiejami dalykai. Visi mano eilėraščiai formavosi kartu su melodija. Tose tik man težinomose melodijose juos visus aš galiu dainuote išdainuoti.“ K. Bradūno rinkinys „Krikšto vanduo Joninių

„Aidų“ žurnalas

naktį” – muzikalus. Knygoje septyni eilėraščių ciklai, palydimi eilėraščių – antifona. Taip vadinasi trumpi tekstai, kurie giedami prieš psalmes ir po jų. Giedojimas vyksta dialogo forma – vienas kitam atsakant.

„Nei kunigas, nei žynys nesu, Viešpatie,/ O semiu krikšto vandenį giesmei./ Mėnulis ir saulė tebūna/ Krikšto tėvai mano žodžiams./ Prie šaltinių ir upių šventųjų/ Jie stovi baltais drabuželiais./ Kas paims iš sausos ašaruvės/ Žodžiams ašarų druską?/ Kas palygins jiems ant galvelės/ Pirmųjų ramunių vainiką?/ Prie šaltinių ir upių šventųjų/ Jie laukia baltais drabuželiais.“ (Eilėraštis „Antifona I“)

Šiame rinkinyje dera viskas: tiek sakrali poetinė drobė, tiek iliustracijoms parinktos lietuvių liaudies skulptūrų nuotraukos.

Iškelti perlus iš sielos gelmių

Sugrįžęs į Lietuvą 1990 metais, K. Bradūnas parašė ir išleido dvi poezijos knygas: „Duona ir druska“ (1992) ir „Apie žemę ir dangų“ (1997). Šiuose rinkiniuose buvo gvildenamos tos pačios temos, kurios buvo minimos ir knygoje „Krikšto vanduo Joninių

naktį”. Poetas pasinėrė į Visatos erdves, siekdamas suvienyti žemę ir dangų, baltiškumą ir krikščionybę žyminčius simbolius.

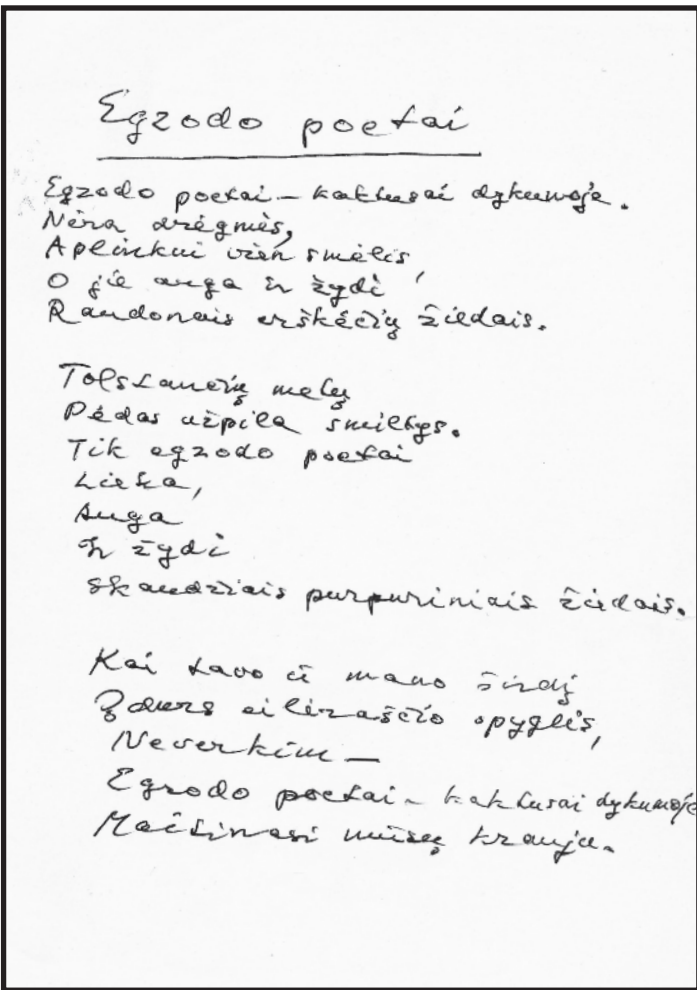
K. Bradūnas parengė ir išleido Vilniuje dvi stambias savo kūrybos knygas „Sutelktinė”. Šiose knygose (nuo pirmųjų eilėraščių, rašytų 1934 m., iki vėlyvųjų 2000 m.) veriasi kūrėjo poetinė erdvė. A. Nyka-Niliūnas, sveikindamas draugą, rašė, kad „Sutelktinėje” nėra krintančios linijos, viskas eina kylančia linija”. Šie žodžiai nusako K. Bradūno neblėstančio talento esmę. Savo kūrėjo misiją supratęs poetas ją atliko tobulai. Pats kūrėjas teigė, kad jam ši „atsakomybė giliau sminga tautos prasme: rašyti gimtąją kalbą, siekti jos dvasios gelmių, ieškoti tautinės išraiškos formų, kultūrinėse varžybose neatsilikti nuo kaimynų”.

K. Bradūno kūrybos kelias savitas ir originalus. Jis pirmasis lietuvių literatūroje išryškino poezijos santykį su tautosaka, liaudies menu, užčiuopdamas ir atverdamas spalvų niuansus, paslaptinę gelmę. Mitai, pasakos, legendos ir sakmės jo kūryboje neaiškina pasaulio reiškinių, o sprendžia etikos ir egzistencijos problemas. Apdovanotas Dievo malonėmis – ypač kuriančiu žodžiu – poetas tikėjo Prisikėlimu. Analizuojant K. Bradūno poetinę erdvę, galima kalbėti apie jo išskirtinę poetinę kalbą, lakonišką, nugludintą žodį. H. G. Gadameris tokią poetinę kalbą palygina su „kalbos kristalu”. Pats Bradūnas laiške, rašytame Lietuvoje būsimai žmonai, yra išsakęs poetinio siekio svajonę – žodį „iškelti kaip perlą iš sielos gelmių”.

Apžvelgę K. Bradūno gyvenimo kelią matome, kokioje aplinkoje ir kokiomis sąlygomis buvo tie perlai iškeliami. Tekdavo eilėraščius brandinti, su jais gyventi, juos permąstyti, tartis su draugais. „Vienu prisėdimu joks eilėraštis nepasirašo. Svarbu nuotaika, nuojauta. Man eilėraštis prasideda, kai galvoje švysteli pirmoji eilutė. Dažniausiai rytais ji ateina nejučiomis, nežinia iš kur. Ta pirmoji eilutė – tai lyg eilėraščio šerdis, paskui vedanti toliau ir toliau, kol gimsta visas eilėraštis. Niekad neturiu išankstinio plano, kada ir kaip parašyti. Vienintelis kartas, susijęs su tokiu planu, pasitaikė, kai Lietuvos krikšto šeštojo šimtmečio proga norėjau parašyti šešių skyrių kūrinį – kiekvienam šimtmečiui po skyrių. Ta iš anksto susiplanuota ir 1987 metais Čikagoje išleista poezijos knyga – Krikšto vanduo Joninių naktį. Apskritai kiekvienoje knygoje pasitaiko ir geresnių, ir silpnesnių eilėraščių. Ir guodžia per vieną literatūros popietę Putino kadaise pasakytį žodžiai – jei knygoje yra bent 6–7 geri eilėraščiai, tai ta knyga yra labai gera.”

K. Bradūno knygos nuo 1957 metų pasiekdavo sovietinę Lietuvą, tapdamos gaivinančiu įkvėpimo šaltiniu daugeliui poetų. Jo kūryba buvo skaitoma slapčia, ją perrašinėjant, perduodant iš rankų į rankas. Marcelijus Martinaitis kai kuriuos rinkinius mokėjo mintinai, jo kūryba žavėjosi ir Sigitas Geda. K. Bradūno pramintais keliais, anot Vandos Zaborskaitės, „ėjo Justinas Marcinkevičius, Janina Degutytė.” K. Bradūnas, į gyvenimo pabaigą permąstydamas, „pasverdamas” savo darbus, apgailestaudamas sakė, kad galėjo ir daugiau padaryti... Tačiau dviejuose „Sutelktinės” tomuose poeto gausus kūrybinis palikimas žėri jo paties minėtais perlais.

K. Bradūnas paliko ryškius pėdsakus lietuvių literatūros ir kultūros istorijoje. Daugelį dešimtmečių jis buvo vienas iš tų lietuviybės „žadintojų”, kultūrinio darbo „judintojų” išeivijoje. Negalima nepaminėti jo ypatingo talento gebėti suburti, sutelkti išeivijos bendruomenę kultūriniam darbui. Jis vienijo išeivijos rašytojus, rengdamas jų kūrybos vakarus, Poezijos dienas. K. Bradūno asmenybė žavėjo diplomatiškumu, lankstumu, tolerantiškumu. Jis sugebėdavo plačiai žvelgti į įvykių esmę, visada rasdavo taiką ir visoms pusėms priimtina sprendimą. Suvalkietiškas užsispyrimas, siekiant tikslo, pareigingumas ir begalinis atsakomybės jausmas, įdiegti vaikystėje, lydėjo iki gyvenimo pabaigos. Ši kilni asmenybė pasižymėjo kantrybe, tvirtumu, drąsa, paklusnumu, gerumu, o svarbiausia – nuolankumu. Spindėdamas dvasios ramybe, stoiskai priimdavo kiekvieną gyvenimo iššūkį, laikydamas jį teikiama malone, Aukščiausiojo valia. Kazys Bradūnas godžiai sėmė „Krikšto vandenį savo giesmėms”, nes per jį gyvenimui ir kūrybai suteikiama amžinybė. □

Kazio Bradūno eilėraščių rankraštis

Karaliaučiaus krašto vaizdai akvarelėse apkeliavo daugybę šalių ir sulaukė įvertinimo

Pokalbis su šių metų
Liudviko Rėzos
premijos laureatu
dailininku
Romanu Borisovu

Algis Vaškevičius

Minint Liudviko Rėzos 241-ąsias gimimo metines, Juodkrantėje sausio mėnesį įteikta jau aštuntoji jo vardo premija. Šiomet Neringos savivaldybės tarybos sprendimu premija skirta dailininkui Romanui Borisovui, įvertinant dailininko indėlį garsinant Kuršių neriją ir Mažąją Lietuvą, puoselėjant etninę kultūrą ir kultūros paveldą.

Romanas Borisovas yra surengęs daugiau nei 70 parodų Lietuvoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Liuksemburge. Pastaruosius kelerius metus jų ypač daug vyko Karaliaučiaus krašte. 2013 m. R. Borisovas buvo pakviestas dėstyti akvarelę ir grafinį dizainą Maskvos K. G. Razumovskio technologijų ir valdymo valstybinio universiteto Karaliaučiaus filiale.

Tais pačiais metais dailininkas sulaukė kvietimo dėstyti I. Kanto vardo universitete. 2012-aisiais, Vokietijos visuomeninės organizacijos „Ostpreußenhilfe“ užsakymu, ties pagrindiniu įėjimu į Karaliaučiaus katedrą jis sukūrė ir pastatė bronzinį paminklą sunaikintam miestui, o I. Kanto universitetui sukūrė Kristijono Donelaičio 300 metų jubiliejaus proginei atminimo lentą.

Akvareles liejate jau daug metų, nors esate baigęs dizaino studijas. Kokią vietą Jūsų kūryboje užima Mažoji Lietuva?

Esu baigęs dizaino studijas, bet tuometis dizainerio darbas numatydavo sėdėjimą darbe „nuo – iki“, ir aš tai toleravau tol, kol neatsirado galimybė pereiti dirbti į Lietuvos dailės fondo sistemą (dailės kombinatą), kur menininkai dirbo laisvai, be darbo valandų apribojimų. Tuomet atsirado laiko ir noro grįžti prie akvarelės. Akvarele užsiiminėjau nuolat ir anksčiau, bet darbas pagal valandas kūrybos tikrai neskatinama. 1987 metais išėjau ir iš to darbo – pradėjau laisvo menininko gyvenimą. Turėjau savo dailės studiją, bet komercinių sugebėjimų trūkumas privertė ją uždaryti. Nuo to laiko dirbu laisvai.

Dailininkas akvarelėje įamžino Tolminkiemio bažnyčią, kurioje dirbo K. Donelaitis.
Asmeninio archyvo nuotr.

Dailininkas R. Borisovas premijos įteikimo metu dėkoja už jo kūrybos įvertinimą.

Karaliaučiaus krašte yra ir Jūsų giminės šaknys. Kas tapo įkvėpimu įamžinti šį kraštą – ta Jūsų, dar šešiolikmečio paauglio pirmoji kelionė su tėvu tenai, kai prieš akis atsivėrė įsimintini vaizdai ar jau šiek tiek vėlesni metai kariuomenėje, kai iš Rygos važinėjote ten ir fotografavote ar piešėte tos žemės eskizus?

Mažoji Lietuva arba Rytprūsiai, vadinkime kaip norime, mano kūryboje užima išskirtinę vietą. Čia ir mamos pasakojimai vaikystėje, ir mano paties pirmieji išpūdžiai, 1965 metais apsilankius ten. Tai buvo ir yra kraštas, kuriam gyvenimas numatė labai savitą likimą. Aš tiesiog pajutau, kad tai yra mano tema.

Vėliau mano gyvenime pradėjo rutuliotis stebuklingi sutapimai, kurie leido išsamiai išstudijuoti šį kraštą. Tai ir tarnyba kariuomenėje, ir buriavimas Kuršių mariose, ir važinėjimas nuolat ten su automobiliu... Jau tada turėjau labai tikslus senus vokiškus žemėlapius, kurie leido man be baimės landžioti pačiais siauriausiais takeliais.

Kiek maždaug yra darbų, kuriuose įamžinta Mažoji Lietuva, kas Jums yra įdomiausia vaizduoti? Kokių dar naujų sumanymų turite?

Viso turiu tikriausiai apie 500 akvarelių, kuriose užfiksuotas šio krašto architektūrinis palikimas. Dar yra ir daug greitų eskizų, darytų ir kariuomenėje, ir vėliau, kurie man tarnauja ir šiandien, nes kai kurių objektų jau seniai nebėra, o aš juos mačiau savomis akimis ir reikalui esant galiu atkurti. Sumanymų turiu daug ir dabar, bet tik jų įgyvendinimas reikalauja daug laiko ir atitinkamos nuotaikos, kurios dažnai nebelieka, kai turi suktis tam, kad pragyventum...

Kiek parodų esate surengęs, kokiose šalyse jos demonstruotos, kur galima rasti jūsų darbų?

Esu surengęs daugiau kaip 70 personalinių parodų ir nemažai būta parodų, kuriose esu dalyvavęs kartu su kitais kolegomis. Kai turiu laiko, važinėju po plenerus Lietuvoje, Lenkijoje, Karaliaučiaus krašte. Mano darbų galima pamatyti daug kur. Nemažai jų po mano parodų Jungtinėse Amerikos Valstijose ten ir liko. Daug darbų yra ir Vokietijoje.

Karaliaučiuje visuose muziejuose yra mano dailės darbų. Karaliaučiaus miesto istorijos muziejus „Friedlando vartai“ turi savo ekspozicijoje net atskirą mano darbų salę. Iš viso ten po muziejus yra išsibarstę per 60 mano akvarelių, o kiek dar jų yra privačiose kolekcijose, kurių savininkai – nuo gubernatorių iki eilinių meno mėgėjų. Baltarusijos sostinėje Minske, Nacionaliniame muziejuje kovo mėnesį atidaroma didelė mano akvarelių paroda.

Grįžtant prie Amerikos, kiek kartų ten teko viešėti, kur buvo rodomos Jūsų darbų parodos, kokie prisiminimai yra išlikę?

Labai malonu prisiminti Ameriką, į kurią atvykau Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos kvietimu. Buvo labai geras laikas ir ten mane vėl neatsisakytų priimti. Amerikoje surengiau parodas 2006 ir 2007 metais. Abu kartus buvau ten ir abu kartus po parodos su šviesios atminties Viliu Trumpjonu automobiliais keliauome po Ameriką. Nebuvome tik Californijoje, o apilankėme New Orleans, Floridą, Meksikos įlanką, beveik iki Kubos privažiavom, liko kelios dešimtys kilometrų, bet juos reikėjo įveikti laivu, o ten mūsų gal ir nelaukė... Per tuos du kartus apilankėme visą Atlanto pakrantę, beveik visą Valstijų centrą, Didžiuosius ežerus. Aš net buriavau Mičigano ežere su Jurgio Anyso jachta....

Pirmoji paroda buvo surengta Lemonte, Pasaulio lietuvių centre, kita paroda buvo jau organizuota per Lietuvos užsienio reikalų ministeriją ir turėjo edukacinį pobūdį – man reikėjo lietuvių vaikams skaityti paskaitas iš Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės istorijos. Paroda buvo surengta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, apie ją daug rašė ir „Draugas“.

Su savo bičiuliais Amerikoje ir dabar palaikau ryšius – pasveikiname vieni kitus, parašome kartais laiškus. Kunigas Valdas Aušra vasario mėnesį planuoja Vilniaus knygų mugėje pristatyti savo naują knygą – susitarėme, kad ten ir susitiksime.

Esate ir aistringas buriotojas, apiplaukęs daug jūrų ir vandenynų. Ar tos kelionės taip pat įkvėpia kūrybai?

Buriotojas buvau ir esu. Kiekvienas mūsų pasirenka sau tinkamą sporto šaką, kuri atitinka jo charakterį. Aš buriavimą pasirinkau dar studijų metais ir iki šiol nesigailiu. Visko per tuos dešimtmečius buvo – ir skendau, ir laimėdavau... Tiesiog kiekvienas gyvenimo etapas reikalauja savo. Anksčiau norėjosi laimėti, vėliau – ramiai ir daug keliauti, o dabar galiu pasitenkinti epizodiškais pasiplaukiojimais. Sūnus dabar irgi jachtą nusipirko, ją remontuoja, tad turiu kam patarti... Gyvena jis su šeima Anglijoje, o buriuoti ten tikrai yra kur – akvatorija visai kitokia, nei pas mus. Dažnai būnu pas juos ir kiekvieną kartą parsivežu po keliolika ar daugiau įdomių eskizų.

Šiomet Jums paskirta aštuntoji Liudviko Rėzos premija. Ką Jums reiškia šis apdovanojimas?

Kai tave apdovanoja, visuomet yra smagu, ypač kai tas apdovanojimas nėra atsitiktinis. Buriavime kartais irgi galima atsitiktinai laimėti – vėjas būna palankesnis arba stipresnis nei konkurentams, bet tai – atsitiktinumai. Jei nori buriavime kažką pasiekti, reikia dirbti, tada ir rezultatas bus svaresnis. Man malonu, kad gavau būtent L. Rėzos premiją, nes tai yra susiję su mano viso gyvenimo aistra. Todėl šis apdovanojimas – tarsi savitas dopingas mano kūryboje, nors jos objektai jau patys yra pakankama paskata darbui. □

NAUJOS KNYGOS

ASMENINĖS SAVIVOKOS ISTORIJA

Renata Šerelytė

Sara Poisson. „Grožio mašina”.
– V.: „Alma littera”, 2016.

Sarmata sakyti, bet tiek jau to – iki šiol nebuvau perskaičiusi nė vienos Saros Poisson knygos. Skaitydama „Grožio mašiną” pakėliau akis, pasižiūrėjau į sieną ir paklausiau savęs: „Kodėl?..” Ką aš skaičiau tuomet, kai neskaiciau S. Poisson?

Į tokį klausimą atsakyti sunku, nes daugelis knygų nepasilieka ne tik atminty, bet iškeliauja ir iš namų. Į kaimo bibliotekas, pas draugus ir pažįstamus, į knygų mainų lentynas ar į mažąsias bibliotekėles. Dažniausiai tokia dalia ištinka romanas – ką padarysi, žanras toks. Su aiškia baigtimi: užmezgai ir nutraukei. Ir nebeprisimeni.

Prisiskaičiusio žmogaus paprastai jokia nauja knyga neapstulbina, tačiau Poisson knyga kelia nuostabą. Tiesą pasakius, net nežinau, ar ši jausmą galima pavadinti gryna nuostaba – ją perpus miešia liūdesys ir džiaugsmas, nes pasakotojos savivokos istorija, individualybės tapsmai atpažįstami ir patvirtinami. Autorė tiksliai kuria savo esė konstrukciją – tokios pavydėtų ne vienas impulsyvių fragmentų kūrėjas. Jos teksto frazės ne tik tikslios ir protingos, bet ir žaismingos, grakščios, subtiliai prisodrintos išimtinų detalių. Ką jau kalbėti apie tikrą skaitymo malonumą suteikiantį neįkury, priksamai nedemonstruojamą humorą ir švelnų autoironijos žavesį.

Autorė cituoja ne vieną žymų ir protingą žmogų. Kadangi žino, kodėl ir kam, tos citatos neišsoka kaip pilypai iš kanapių, o figūruoja kaip organiška tekstų dalis. Tai brandžios prozos ir brandaus autoriaus ženklas. Toks išpūdis, lyg knygoje nėra nereikalingų fragmentų – jokio tuščio plepėjimo, kurį mėgsta esė rašymo mėgėjai, pasitelkiantys garsias citatas ir paskui nebežinantys, kaip prie jų pritempti savo tekstą.

Rašytoja nebijo kalbėti apie savo patirtis („Kūną, meilę, grožį, bjaurumą. Išsakyti tai, ko daugelis nepasakojame garsiai”). Toji drąsa nesusijusi su bravūrišku ekshibicionizmu, būdingu ne tik vyrams rašytojams, bet ir kai kurioms moterims autorėms, bandančioms perimti „vyriško” kalbėjimo iniciatyvą. Poisson įkūnija savitą moters balsą ir, tiesą pasakius, šis balsas kelia nemenką nuostabą, nes lietuvių literatūroje nelabai rasi ką nors panašaus. Balsas logiškas, autoironiškas, o kartu – švelnus ir tarsi pažeidžiamas. Subtiliai ir be baimės, atsikratant iki gyvo kaulo įkyrėjusių moteriškos prozos šablonų, perteikiamos

moters patirtys, tapatybės formavimasis, individualumo suvokimas, kuris, lyginant su tradicine moterų proza, netipiškas.

Nė viena knyga, tuo labiau eseistikos, negali išvengti sąmoningų ar pasąmoninių vaikystės, paauglystės ir iniciacijos į suaugusiųs prisiminimų, susijusių su praeity sustingusiu laiku, su patirtimis, kurios būva skaudžios ir švelnios, intuityvios ir sąmoningos... „Grožio mašina” įdomi tuo, kad joje pabrėžiamos ne trauminės, fizinės, išorinės patirtys kaip faktoriai, nulemiantys personažo vystymąsi, bet veikiau vidinės, turinčios ne ką menkesnę įtaką žmogaus individualumo formavimuisi. Todėl tokie gražūs Saros ap-

rašyti tiesūs plaukai, mažos akys, plisuota sovietmečio laikų uniforminė suknelė (pasigedau siaubingojo kaproninio „žiursto”, bet, manau, autorė jį paliko potekstei), vėliau – pėdkelnės, oranžinis kvailos moters kambarys ir t. t. Beje, žodis „kvaila”, kuri autorė ramiai pritaiko sau, toks pat sąlygiškas, kaip ir žodis „grožis”, nes šioje knygoje veikiausiai nėra tiesmukai, paviršutiniškai suvokiamų sąvokų; „bjaurumas” toks pat svarbus ir gal net turi savitą estetinę reikšmę. O koks žavingas Saros minimalizmas, kurį norisi apibrėžti ne kaip pur-

ritonišką pasitenkinimą kukliais dalykais, tačiau ir kaip dvasinio orumo, nepriklausomybės ženklą.

Ką jau bekalbėti apie moteriškojo rašymo tapsmus: kiek apie tai bekalbėtume, kai kas pasako „moteriškasis rašymas”, nuskamba kažin kaip ne taip; gerokai išpūdingiau skamba „vyriška proza” ir, tarkim, „vienišojo egzistencializmas”. Ir niekas dėl to nekaltas. Natūralu, kad didelei daliai skaitytojų kur kas labiau patinka moteriški romanai nei moteriška eseistika. Štai ir žurnalistė, klausinėjusi Poisson apie naująją knygą, nuoširdžiai prisipažįsta, kad dar neperskaitė jos, nes lengvai skaityti tokios neišeina... Ko gero, tai tiesa, ir nieko čia nepadarysi. Moteriškosios patirtys populiariojoje kultūroje dažniausiai išreikiamos kitaip. Paprasčiau ir nuoširdžiau. Kad ir suklikus kokią nesąmonę televizijos eteryje beigi parodžius tam tikrą pirštų kombinaciją.

„Grožio mašina” – ne „Grožio kirtis”. Juozo Statkevičiaus knyga apie madą, o Poisson knyga skirta vienatvei ir lengvam liūdesiui, daug giedresniam už kvailą džiaugsmą. Ir, žinoma, tiems, kurie įtariai žiūri į moteriškų patirčių nuoširdumą ir leidžia sau prabangą skaityti lėtai, sugrįžti prie to paties sakinio tam, kad pasigrožėtų kukliai švytinčia jo elegancija.

Literatūra ir menas, 2017.01.27

SARA POISSON
ISTORIJA

Esė

IŠTRAUKA

Kampuotas, storų, kvadratinų akinių rėmų ketvirčiuotas mokytojo veidas kėlė dviprasmišką išpūdį. Mes, moksleivės, tarsi patelės nujausdamos tvirtos kaktos ir galingų žandikaulių galią, sykį prisipažinome viena kitai, kad istorikas mums „visai nieko”. Suprask: simpatiškas ir netgi beveik gražus. Jis atitiko kažin kokią normą, kurios nebūtume galėjusios paaiškinti.

Dabar galvoju: didelė, kampuota miestiečio galva ant neaukšto, kresno kaimiečio kūno – visam šiam deriniui teko kantriai dirbti nelengvą vidinį derinamąjį darbą, gali būti, pačią svarbiausią šio žmogaus veiklą.

Rašytoja Sara Poisson

Anuomet mes, paauglės, aptarėme ir tai, ko mūsų istorikui trūksta iki pilno grožio. Tereikėtų tįmptelėti kūną į viršų tarsi gumini. Mums, fizikultūrinės rikiuotės pirmagalio mergužėlėms, jis atrodė žemokas. Buvo bemaž mūsų ūgio ar netgi šiek tiek žemesnis.

Mintyse jį tarytum lėlę aprenkdavome madingu megztiniu ir nutrintais džinsais, kurie tuo metu buvo beveik vyriškos galios ženklas. Aprengdavome jį, regis, nė nespėjusios nurengti. Bent jau man niekada nekildavo mintis įsivaizduoti, kas yra po jo kostiumu. Drą-

siausios ano meto paaugliško amžiaus merginų erotinės mintys siekdavo meilaus žvilgsnio, žodžio ar geriausiu atveju meilės laiškelio. Pamenu, kad susapnuotas bučinys degino lūpas visai ne perkeltine prasme. Būtų ne taip jau lengva pavadinti jį maloniu.

Garsiai su kitais žmonėmis aptardami kurio nors pažįstamo asmens išvaizdą, dažniausiai nepasakome, kas mums svarbiausia. Kietai sučiauptomis lūpomis arba dirbtine šypsena veide patys vieni išgyvename jaudulį, asociacijas, tai, ko nemokame išsakyti. Panašiais atvejais mus dažniausiai palaiko sunkiai išsakoma nuojauta, kad yra dalykų, apie kuriuos žmonės verčiau nutyli. Kai kurie mūsų, skaitydami knygas, galbūt išgyveno ribą, skiriančią mūsų pašnekėsius palaikančius tekstus nuo literatūros personažų nešamus kitokio kalbėjimo naštos. Prozos, bet ypač poezijos herojai yra tikri galiūnai, kurie pakečia nepalyginti daugiau – ir tie, kurie kalba, ir kiti, apie kuriuos pasakojama. Kadangi šįsyk esu literatūros teksto kūrėja, o čia minimas istorikas jau tapęs personažu, mudu galime pakelti daugiau. Dėl to pasakysiu, kas mane iš tiesų jaudindavo anais mokyklos laikais.

Pradėkime nuo viršaus – istoriko švelniūros. Galbūt tik mano akys fiksavo jo nepaslankų viršugalvio verpetą, kuris dažnai, atrodo, priešindavosi šukoms bei simetrijai. Styrantys suplėkusių šiaudų spalvos plaukų kuokštai išduodavo mokytoją esant mirtinga, silpna būtybe. Ją, kaip ir mus, priveikia miegas, ji, kaip ir mes, nepajėgia suvaldyti savo kūno bei išvaizdos. Svarbu buvo ir tai, kad ji, kaip ir aš, turi tokius nepaklusnius, tiesius kaip šiaudai plaukus. Taigi istorikas, žvelgiant į jo šukuoseną, buvo man giminiškas gyvūnas. Negana to, jutau jam gailestį ir atjautą. Juk turėti tokius tiesius plaukus man, paauglei, kai dažniausiai norisi to, ko neturi, atrodė tikra pragaistis. Jie visiškai netiko kuriant tais laikais madingą šukuoseną. Tad tiesūs istoriko plaukai man reiškė mus jungiančią vienodą dalį.

Ne kitaip jausdavausi stebėdama plačias jo plaštakas: tvirti trumpi pirštai trumpais, greičiausiai nukramtytais nagais. Su gelsvomis cigarečių paliktomis dėmelėmis atitinkamose pirštų vietose. Tai buvo tokie patys nagai, kokius matydavau namuose. Nagų kramtymo įpročiu besididžiuojantis mano tėvas, pamenu, grožėdavosi savo dantų poveikiu nagams: natūraliai išgauta nagų forma jam atrodė tobula. Visa, kas priminė tėvą, buvo tam tikro psichologinio despotizmo ir uždarumo, atsiribojimo ženklas. Po tėvų skyrybų gyvenome dviese su mama, tačiau nieko nebuvau pamiršusi.

Nukelta į 8 psl.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

- ♦ Kovo 9 – balandžio 17 dienomis Arlingtono viešojoje bibliotekoje (Arlington Public Library, 1015 N.Quincy St., Arlington, VA 22201)veiks paroda „NO HOME TO GO TO”.
- ♦ Kovo 18 dieną 10 val. r. pamoka „ Kaip rašomos šeimų istorijos”.
- ♦ Kovo 25 dieną 10 val. r. Velykinių kiaušinių dekoravimo pamoka, kurią ves menininkas Donatas Astras.
- ♦ KELIONĖ Į LIETUVĄ – 2017 m. birželio mėnesį ir 2017 m. rugsėjo mėnesį.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Švenčiame 50 metų sukaktį!

Šiaurės pašvaistė tarp Lietuvos ir Italijos

Lidija Veličkaitė

Vilniaus paveikslų galerijoje (Chodkevičių rūmai) 2016 m. pabaigoje nuskambėjo pirmieji VIII tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija 2016” akordai. Kasmetį festivalį surengė VšĮ Musica Vitale, kurio meno vadovė ir organizatorė – Nijolė Dorotėja Beniušytė. Festivalio globėjai: Lietuvos, Latvijos, Estijos Respublikų ambasados Italijoje, Galėze ir Nepi miestų savivaldybės ir Akvilos Alfredo Casellos konservatorija Italijoje. Partneriai Lietuvoje: Čekijos Respublikos ambasada Lietuvoje, Vilniaus paveikslų galerija, Vytauto Kasiulio dailės muziejus Vilniuje. Partneriai Italijoje: Romos miesto savivaldybės kultūros skyrius, Vilos Torlonijos teatras Romoje, Accademia Musicale Romana, Akvilos miesto koncertų istaiga „B. Barattelli”, Galėzes „Marco Scacchi” muziejus – kultūros centras, kultūros asociacijos „Leonardo” ir „Antiquaviva”. Festivalio viešbutis Romoje – „Villa Lituania”. Dalinis rėmėjas – Lietuvos kultūros taryba, sklaidos programa „Globali Lietuva”. Turtingoje ir turiningoje festivalio programoje dalyvavo jaunieji atlikėjai iš šešių Europos Sąjungos šalių: Lietuvos, Latvijos, Estijos, Čekijos, Slovėnijos ir Italijos. Du koncertai įvyko Lietuvos sostinėje Vilniuje, penki pasklido po Italijos miestus: Romą, Akvilą, Nepį ir Galėzę.

Pirmajame italų atlikėjų koncerte „Made in Italy”, įvykusiame 2016 m. lapkričio 23 d. Vilniaus paveikslų galerijoje (Chodkevičių rūmai), festivalio meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė pabrėžė: „Kaip ir kiekvienais metais festivalis išlieka jaunas ir veržlus, toliau sėkmingai tęsiantis savo idėją pristatyti talentingus atlikėjus iki 28 m., triumfuojančius tarptautiniuose muzikos konkursuose ir jau įgijusius pripažinimą savo šalyse ir svetur. Šį vakarą klausytojai išgirs retai Lietuvoje skambantį tradicinį itališką instrumentą – mandoliną.”

Į festivalio atidarymą atvykęs Italijos ambasadorius Lietuvoje Stefano Taliani de Marchio pasveikino visus susirinkusius į koncertą, padėkojo organizatorėms, jau aštuntus metus rengiančioms festivalį ir parinkusioms labai gerą festivalio pavadinimą. Padėkojo, kad muzikinė vakaro programa pateiks Italijos kompozitorių kūrybą, skirtą mandolinai. Taip pat ambasadorius pasidžiaugė, kad koncerte skambės jo mėgiamų kompozitorių – D. Rosinio ir R. Calacé kūriniai. Kompozitorius R. Calacé, gyvenęs XIX a. pabaigoje, ne tik rašė kūrinius mandolinai, bet jas ir gamino.

Koncerto metu skambėjo A. Vivaldžio, L. van Beethoveno, G. Rosinio, R. Calacé, V. Montio, E. Marucelio ir E. Morriconės kūriniai. Juos išpūdingai at-

liko tarptautinį pripažinimą pelnę mandolina grojęs Francesco Mammola akomponuojant pianistei Giuliai Mangonei. Lydimi gausių plojimų, abu virtuozei pradžiugino klausytojus atlikę tradicinių neapolietišką dainų popuri.

Francesco Mammola, 1989 m. gimęs Pescocostanzos mieste, nuo 2008 m. studijavo Akvilos Alfredo Casellos konservatorijos mandolinos klasėje, kurią 2015 m. baigė su apdovanojimu. F. Mammola yra laimėjęs Nacionalinį menų apdovanojimą „CLAUDIO AB-BADO”, kurį 2015 m. jam skyrė Italijos švietimo ministerija. 2016 metai atlikėjui buvo ypač dosnūs, nes jis tapo tarptautinio „Tito Schipa” konkurso laureatu, grojo su Nacionaliniu Belgijos simfoniniu orkestru, gavo išskirtinį kvietimą koncertuoti stilistų „Dolce&Gabbana” kūrybinio trisdešimtmečio jubiliejaus Gala vakare Neapolio Ovo pilyje. Taip pat yra Italijos Respublikos senato apdovanotas garbės bronzos medaliu. Francesco yra laimėjęs apdovanojimų: „Palma Accademica” tarptautinės meno akademijos, S. Giovanni Crisostomo”, geriausiam jaunosios kartos Abrucų regiono artistui „Campo di Giove”, pirmos vietos prizą Nacionaliniame konkurse „Marco dall’ Aquila” ir specialų prizą 2013 m. „Piero Farulli”, 2012 m. apdovanojimą „Augusto Daolio Dante Pergreffi citta di Loreto” ir daugelį kitų.

Giulia Mangone, gimusi 1992 m. Romoje, vos penkerių metų žengė pirmuosius žingsnius muzikos pasaulyje, nuo dešimties mokėsi prof. Drahommiros Biligovos fortepijono klasėje. Giulia dalyvavo įvairiuose Italijos nacionaliniuose bei tarptautiniuose konkursuose visada užimdama prizines vietas („Tastiera D’Argento”, „Verdi Note”, „Citta di S. Gemini”, Camillo Togni”, „Dianae Nemus”, „Harmoniae”, „S. Giovanni Teatino”, „Citta di Gorizia”, „Urania”, „Marco da l’Aquila” ir kt.)

Antrasis koncertas, skirtas fortepijoninės muzikos mylėtojams, įvyko lapkričio 26 d. Vilniuje, Vytauto Kasiulio dailės muziejuje. Koncerte „Atspindžiai” dalyvavo du jaunosios kartos pianistai virtuozei – Nejc Kamplet iš Slovėnijos ir Pavel Michael Zemen iš Čekijos. Atvykęs į koncertą Čekijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Bohumil Mazanek padėkojo festivalio organizatorei N. D. Beniušytei už galimybę prisidėti rengiant šį festivalį, palinkėjo muzikantams tolesnės koncertinės sėkmės jų kūrybiname gyvenime, klausytojams – malonių akimirkų.

Vakaro programą pianistas Nejc Kamplet pradėjo

Iš k.: Lietuvos Respublikos ambasadorė Italijoje J. E. Jolanta Balčiūnienė, Latvijos Respublikos ambasadorius Italijoje J. E. Artis Bertulis, festivalio meno vadovė N. D. Beniušytė Vilos Torlonijos teatre Romoje. A. Nenėno nuotr.

romantiška muzikos linija, atlikęs F. Chopino Sonatą Nr. 3, dažnai įvardijamą kaip vieną sudėtingiausių tiek techniškai, tiek emociškai ne tik kompozitoriaus, bet ir romantizmo epochos fortepijoninių kūrinių. Romantizmo muzikos stilistiką pianistas pratęsė atlikęs F. Liszto „Mefisto valsą”. Aistra pulsuojianti literatūrinė fabula, kupina kraštutinių ir jausmų, kuria intensyviai bei tirštus, tik romantizmo epochai būdingus lyg iš sielos gelmių kylančius sąskambius.

Pianistas Pavel Michael Zemen pasirinko kompozitoriaus S. Rachmaninovo, kone paskutiniu romantiku vadinamo atlikėjo ir kūrėjo, Etudes-Tableaux op. 39 Nr. 5 es-moll, Nr. 8 d-moll ir retai Lietuvoje skambančias Variacijas F. Chopino tema op. 22. Variacijos, sukurtos 1902 m., atspindi ypatingą rusų kompozitoriaus susižavėjimą F. Chopinu, iš kurio muzikos, kaip teigė pats S. Rachmaninovas, mokėsi muzikos subtilumo, gelmės, fortepijoninės faktūros suvokimo. S. Rachmaninovo ciklo „Variacijos Chopino tema” pagrindu tapo F. Chopino Preliudo c-moll (op. 28, Nr. 20) tema, kuri skamba ir 22 variacijose.

Pianistas Nejc Kamplet yra daugiau nei 20 tarptautinių konkursų pirmųjų vietų ir specialių prizų laureatas. 2016 m. atlikėjas buvo geriausias trijuose konkursuose: laimėjo pirmąją vietą ir specialų prizą „Europa” kaip geriausias dalyvis iš Europos Sąjungos VI „Young Academy Award” konkurse Romoje; pagrindinį prizą IV „Euregio International piano competition” pianistų konkurse Geilenkirchene (Vokietijoje) bei antrąją prizą XV „Ettlingen International piano competition” konkurse Vokietijoje.

Pianisto Pavelo Zemen biografinėje pažymėtina daugybė prizų iš įvairiausių konkursų. 2016 m. jis laimėjo šestąją prizinę vietą ir finalisto diplomą tarptautiniame konkurse „Mauro Paolo Monopoli Prize” Barletoje (Italija) ir pirmąją vietą tarptautiniame konkurse „Young Academy Award” Romoje.

Nukelta į 7 psl.

Iš k.: festivalio meno vadovė N. D. Beniušytė, F. Mammola, G. Mangone, Italijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje J. E. Stefano Taliani de Marchio Vilniaus paveikslų galerijoje (Chodkevičių rūmai).

Iš k.: V. Talerko, G. Macijauskaitė, M. L. Urb, K. Plink ir J. Jurgenson.

Atkelta iš 6 psl.

Lapkričio pabaigoje festivalis „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija 2016 persikėlė į Italiją, kurioje penki koncertai pasklido po Romos, Akvilos, Nepi ir Galėze miestų sales. Bendradarbiaujant su Lietuvos, Latvijos ir Estijos Respublikų ambasadomis Italijoje festivalio koncertuose buvo pristatyti šių trijų šalių atlikėjai. Lapkričio 30 d. koncertas „Aurora Borealis” (Šiaurės pašvaistė), įvykęs istoriniame Vilos Torlonijos teatre Romoje, buvo skirtas trijų Baltijos šalių 25 m. diplomatinį santykių atkūrimui su Italija. Koncertas sulaukė didelio susidomėjimo, į jį atvyko atstovai iš 15 ambasadų Italijoje. Pirmasis Italijos ambasadorius nepriklausomoje Lietuvoje Franco Tempesta puikiai prisiminė 1991 m. politinius neramumus Lietuvoje ir džiaugėsi galėdamas dalyvauti minint tokią svarbią sukaktį. „Baltijos šalių vienybės reikšmė didžiulė. Pagalvokite, mes, būdami šiauriečiai, veikiamo Europos pietuose, kur apie mus žino labai mažai. Mūsų respublikos greitai minės valstybių atkūrimo šimtmečius, o tik aštuntą Respublikos dešimtmetį skaičiuojančių italų mentalitetui vis dar esame naujokai. Todėl manau, kad tik veikdami kartu, būsime geriau pastebimi”, – Italijos lietuvių naujienų portalui ITLIETUVIA.IT kalbėjo Latvijos Respublikos ambasadorius Italijoje Artis Bertulis. Kolegai iš Latvijos pritarė ir Lietuvos ambasadorė Italijoje Jolanta Balčiūnienė. „Puiku, kad visos trys šalys šią diplomatinę sukaktį mini kartu. Taip ir italai lengviau sužino apie mus, nes kaip bebūtų gaila, kai kuriems dar tenka aiškinti, kas mes ir iš kur;” – kalbėjo Jolanta Balčiūnienė.

Klausytojai žavėjosi Veros Talerko (sopranas – Lietuva, Latvija) ir Gintarės Macijauskaitės (fortepijonas – Lietuva) subtiliai atliktais G. Enescu, F. Poulenc kūriniais. Jauna vokalistė Vera Talerko, nuolatinė tarptautinių forumų dalyvė, tokių kaip European Liedforum 2012 (Vokietija), ReStart 2013, 2014, 2015 (Latvija), Liedforum 2013 (Lietuva), Muzikalais Aprilis 2014 (Latvija), tarptautinis festivalis „Sugrįžimai” (Lietuva). Šiuo metu Vera Talerko yra Norvegijos nacionalinės operos ir baleto teatro solistė. Pianistė Gintarė Macijauskaitė, laimėjusi ne vieną pirmąją vietą muzikos konkursuose, šiuo metu tęsia studijas Ecole Normale de Musique de Paris „Alfred Cortot”, prof. Guigla Katsarava fortėpijono klasėje.

Antroje koncerto dalyje klausytojai išgirdo „Trio Fantastico” (Mari-Liis Urb – smuikas, Kristian Plink – violončelė, Joonatan Jurgenson – fortėpijonas) iš Estijos. Jų repertuare skambėjo estų J. Raats ir suomių J. Sibelijaus kompozitorių muzika. 2016 m. balandžio mėn. Armėnijoje vykusiam konkurse festivalyje „Renaissance” trio pelnė „Grand Prix”. Smuikininkė Mari-Liis Urb yra laimėjusi prizą už išskirtinį pasirodymą „Ester Magi” kamerinės muzikos konkurse Taline, taip pat dalyvavusi „Festari” ir „In Corpore” muzikos festivaliuose. Violončelininkas Kristianas Plinkas yra trokštamasis orkestrų ir kamerinių ansamblių muzikantas tarp Estijos nacionalinio simfoninio, Mikkelio miesto orkestrų, Estijos violončelių ansamblio. 2013 m. IX festivalio „Villahermosa” konkurse, skirtame kamerinei muzikai Meksikoje, Kristianas laimėjo pirmąją vietą. Pianistas Joonatan Jurgenson debiutavo vos 13 m. su Parnu miesto operos orkestru ir iškovojo pirmąją vietą, taip pat pažymėtas specialiuoju prizu už išskirtinį stilių ir J. S. Bacho kūrinių interpretaciją tarptautiniame „Youth Musician” konkurse Taline (Estija). Pianistas dažnai dalyvauja nacionaliniuose konkursuose ir tarptautiniuose muzikos festivaliuose Estijoje laimėdamas prizines vietas.

Gruodžio 1 d. „Aurora Borealis” koncertas skambėjo ir Akvilos miesto Pilies parko koncertų salėje. Gruodžio 2 d. „Trio Fantastico” iš Estijos savo programą pristatė Nepi savivaldybės „Kilmingojoje salėje”. Galėze miesto Marco Scacchi muziejuje įvyko du koncertai – gruodžio 3 d. duetas – Vera Talerko (sopranas) ir Gintarė Macijauskaitė (fortėpionas). Ir paskutinis, baigiamasis pasirodymas gruodžio 11 d. „Made in Italy” – Francesco Mammola (mandolina) ir Giulia Mangone (fortėpionas).

Ne vienerius metus rengiamas tarptautinis jaunimo muzikos festivalis „Le strade d’Europa” Lietuva-Italija įgavo nemažą pagreitį. Bėlieka tikėtis, kad ir 2017 metų vėlyvą rudenį sugrįš kaip visados jaunas ir veržlus į Lietuvos ir Italijos koncertines scenas. □

Nuo žmonių portretų – prie Lietuvos portreto, arba Debesų ganytojas

Karūnuota diena ir miestelis, dangus atriedėjęs.

A. Aleksandravičiaus nuotr.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

„Prospekto” fotografijos galerijoje – Algimanto Aleksandravičiaus paroda „Lietuva – praskleidus debesų apklotą”

Fotomenininkas, tituluotas portretų meistras (2003 m. pripažintas geriausiu Europos, 2011 m. – ir Baltijos šalių portretistu) Algimantas Aleksandravičius ėmėsi užduoties fotoaparatu „nutapyti” Lietuvos portretą, tiksliau „pavaikyti” visų keturių Lietuvos regionų debesies, ir ne bet kur, o istorinės atminties vietose, juos užfiksuoti savitais vaizdais keturiuose albumuose. Sumanymą sumaniai įvykdė. Pamečiui išleisti keturi tomai tarmiškais pavadinimais: „Žemaitėję – mona meilė” (2013 m.), „Aukštaitėję – aukšts dongs ė cýsts vondva” (2014 m.), „Dzūkija – išskaicyta iš Dziewulio drabnų raštų...” (2015 m.) ir 2016 m. baigiantis, prieš pat Kalėdas – „Sūduva – Terra Sudorum – šviesos išpaskota” (bus pristatyta per šiuometę Knygų mugę).

Šioje parodoje darbai rodomi iš minėtų fotoalbumų. Albumuose ir parodoje – konkretūs Lietuvos vaizdai, ne mažiau poetiški už tomų pavadinimus, užfiksuoti laiko akimirkoje. Istorikams, pasak kino filmų kūrėjo Danielio J. Walkowitzo, tai neįkandama: „istorikai paprastai neaprašinėja akimirkos lai-

ke”. Šią mintį pasigavo Aurimas Švedas, analizuo-damas A. Aleksandravičiaus kūrybos fenomeną.

„Beganydamas” Lietuvos debesies Algimantas praplečia erdvę vaizduotei savita vaizdų įtaka, kurią aprašyti galėtų nebent poetas. Pvz., fotografijoje „Sulaukė upė debesies ir pasipuošė” (Pravienos upė, Rumšiškės, Kaišiadorių r., 2014 m.) sulėkę pulku kaip paukščiai debesys panira upėje, nusiprausia, kad dar labiau išryškėtų nei kabodami virš upės danguje. Kitose darbuose debesys srūva tartum upės virš Lietuvos peizažo. Tiesa, juoda ir balta spalvos daugumoje darbų specialiai paryškintos, tačiau man gražiausi švelnesni kadrai, tokie kaip „Pavasariams parskridus” arba „Paminklas Vytautui Didžiajam”.

Kitas dailės kritikas Virginijus Kinčinitis Algimanto darbus vadina nesutramdyta geografija, geopoetika, kuri netinka geografijos vadovėliui, tačiau itin „tinka ugdant kraštovaizdžio audinio pažinimą – raibuliuojančio tvoros šešėlio, miško tankmės, sausazolės kvapo, debesies piešinio vienybės pojūtį. Tai dangaus judrumo ir žemės statikos sankirta, barokinė tezės ir antitezės drama, taip tinkanti juodai baltai fotografijai”.

A. Aleksandravičius yra susižėręs daugybę ir kitų titulų bei apdovanojimų, yra FIAP, AFIAP narys, Nacionalinės premijos laureatu paskelbtas 2011 m.

□

Kultūros kronika

Sausio 26 d. Lietuvos nuolatinės atstovybės Europos Sąjungoje bibliotekoje Briuselyje, bendradarbiaujant su Lietuvos kultūros institutu, pristatyta naujosios kartos lietuvių poetų kūryba. Svarbiausias poezijos vakaro akcentas buvo skirtas anglakalbei jaunųjų lietuvių poetų kūrybos antologijai „How the Earth Carries Us. New Lithuanian Poets”, kurią pristatė ir poeziją skaitė šios antologijos sudarytojas, poetas, vertėjas Marius Burokas, JAV gimęs šios antologijos vertėjas, poetas Rimas Užgiris, poetė Giedrė Kazlauskaitė ir poetė Ilzė Butkutė. Marius Užgiris taip pat pristatė lietuvių literatūros žurnalą anglų kalba „Vilnius Review”. Poetė Ilzė Butkutė pristatė ir skaitė eiles iš savo poezijos knygos „Caravan Lullabies”.

Vasario 1 d. prasidėjo jau ketvirtus metus Vokietijos sostinėje Berlyne Lietuvos šokio informacijos centro organizuojamas šiuolaikinio šokio festivalis „Litauen tanzt” (Lietuva šoka). Festivalio programoje – šių ir praėjusių metų lietuvių choreografų darbai: Vyčio Jankausko šokio teatro spektaklis „Akloji dėmė”, Agnietės Lisičkinaitės ir Gretos Gri-nevičiūtės interaktyvus vyksmas „B & B in Berlin” ir spektaklis „B & B dialogas”, Mariaus Pinigio ir Mariaus Paplausko „(g)round zero”, šokio teatro PADI DAPI Fish „Dior in Moscow” ir kartu su norvegų choreografe Annika Oswald sukurtas performatyvus pasivaikščiojimas „Lucky Lucy”, Kauno šokio teatro AURA „Be kulminacijų” (chor. Liza Baliasnaja) ir Auk-siniu scenos kryžiumi už geriausių 2015 m. spektaklį vaikams apdovanotas Dansemos šokio teatro spektaklis „Spalvoti žaidimai” (chor. Birutė Banevičiūtė).

ISTORIJA

Atkelta iš 5 psl.

Amžinybę trunkančių tėvo sėdėjimų žaliame krėsle su knyga ar laikraščiu rankose, nagų kramtymo, ant staliuko sukeltų kojų. Apgirtęs su ašaromis akyse pasakodavo apie kažkur Rusijoje paliktą savo pusiau lietuvi Kaziuką, su kuriuo jiedu būtų galėję eiti kartu žvejoti ir šiaip dirbti visokius vyriškus darbus. Iš tiesų tai buvo literato gebėjimų turinčio tėvo nerašyta knyga. Jos turinyje atspindėjo kūrybiškas nepasitenkinimas esama padėtimi. Ši popieriuje niekada neįsikūnijusi knyga parazitavo ant mūsų visų šeiminių laimės kaip ir gilėjantis tėvo alkoholis. Anuomet, savo pirmūniško gyvenimo laikais, turėjau slapta tikėjimą, kad galiu pakeisti tėvą arba gerumu, arba protestuodama. Tai buvo instinktyvi vienas pusė vaiko meilė, kažin koks nevaldomas, bemaž gyvuliškas kraujo šauksmas. Ir jis neužčia ataidėdavo žvilgsniu tyrinėjant mokytojo rankas.

Tą patį būčiau galėjusi pasakyti apie istoriko akis ir akinius. Optika kartais iškrečia ne ką mažiau suktų pokštų nei sapnai. Pro storus trumparegio akinių lęšius jo akys atrodė mažos, tikriausiai gerokai mažesnės, nei buvo iš tikrųjų.

Gerai pasvėrus, mažesnės akys turi tam tikrų privalumų, ir už tai kartais reikėtų dėkoti pigiems trumparegių akiniams. Tai buvo kaip tik toks atvejis. Pro storus stiklus jo akys galėjo atrodyti ne tokios liūdnos, žinoma, jeigu jos iš tiesų buvo liūdnos. Gali būti ir taip, kad jos netgi neatrodė liūdnos ar netgi tokios nebuvo, ir kad liūdnumas yra tiesiog vaizduotės išdaiga, ypač jei toji vaizduotė priklauso trumparegei paauglei. Trumparegystė šiuo atveju tai būtybei gali būti tarytum slaptas gedulas, kuris užmeta liūdną skraistę ant visų jos regimų vaizdų, – visiškai nesvarbu, ar šie vaizdai liūdni, ar linksmi, ar tai tiesiog vaizdai, kurie savaime nėra nei tokie, nei anokie, o kokiais nors tampa tik tada, kai juos papildo žiūrinių vaizduotė.

Mano istorijos mokytojo akys pro storus trumparegio akinius atrodė mažytės, šiek tiek liūdnos ir dėl to ne tokios pavojingos. Kampuoti akinių rėmai puikiai atkartoją kampuoto veido kontūrą. Greimėdiški, tamsūs – tokius rėmus veidas nešė tarytum savąjį kryžių, dėl to jis, veidas, visada turėjo ką veikti. Buvo nuolat užimtas. Iš dalies dėl to jam buvo sunku turėti įtakos pamokoje dalyvaujantiems mokiniams, juo labiau – nedalyvaujantiems.

Pro storus trumparegiui skirtus stiklus į mus žiūrincios apgailėtina mažos akys man keldavo užuojautą, gailestį bei tokį pat giminišką jausmą, kaip ir plaukai. Jau turėjau akinius, kuriuos labai nenoromis užsidėdavau, kai tekdavo žiūrėti, kas užrašoma lentoje. Kadangi per istorijos pamokas į lentą spoksoti arba nereikėdavo, arba nebuvo būtina, dėkle gulintys akiniai saugodavo mano giminytės trumparegiams paslaptį. O mažos istoriko akys, tiksliau, jų vaizdas, nuvildavo toli į mano praeitį, į kadaise mano adresu išsakytą požiūrį apie mano akis. Užteko to, kad sykį bobutė iš mamos pusės, man girdint, labai išraiškingai papasakojo, kaip mano bobutė iš tėvo pusės, pirmą sykį mane pamačiusi, prasi-tarė, kad mano akys – labai mažos. Belieka pridurti, kad mažaakių pakako abiejose giminaičių stovyklose. Bobutė iš motinos pusės, kaip ir galima nujaušti, buvo mažaakė, tačiau kita senelė, kaip irgi nesunku numanyti, – didžiaakė. Tačiau apie abudu senelius – tėvo ir mamos tėčius – turėčiau pasakyti priešingai.

Tad aš mažas akis galėjau paveldėti tiek iš tėvo, tiek iš bobutės. Vis dėlto suvokimą, kad mažos akys yra kažkas, kas atveria burnas anaipol ne pagyrimui, ne džiaugsmui, paveldėjau iš dviejų tarpusavyje giminytės ryšiais nesusijusių savo giminių moterų. Tad mažos istoriko akys ir mus slapta siejanti trumparegystė man buvo dar vienas pagrįstas mūsų giminytės liudijimas, kuris savo ruožtu kėlė dviprasmiškų jausmų.

Ar man patiko būti mažaake? Žinoma, ne. O gal patiko nešioti akinius? Iš

su bundančiu motinišku švelnumu ir gailėsčiu, pati tuo stebėdamasi, prieš savo valią linkdama prie nelinksmų būtybių. Juk tik nelinksmosioms galėjau būti reikalinga, nes tik tokioms kažko trūko, ir tas kažkas netyčia galėjau būti aš arba tai, ką galėjau duoti. Juolab tokioms, kaip šis striukulis vyrulis, pažymėtas pavarde, besibaigiančia ypatingu, liūdesį ir mažumą ar menkumą paryškinančiu dviejų skiemenų dariniu „-nulis“.

Šis mažulis neabejotinai buvo vertas ypatingos globos.

Istoriją jis mums dėstė taip, tarsi ko drovėtusi. Kalbėdavo tyliai, neįtaigiai – tarsi pagrindinis jo uždavinys būtų kuo mažiau mums įkalti į galvas. Dažnai vie-

kiais. Nenuostabu, jei anuometinėmis aplinkybėmis būtų jautęsis bejėgis. Tačiau jo menkos pastangos ar nepajėgumas suvaldyti mokinius bei tinkamai išdėstyti pamokos medžiagą nepaprastai atitiko daugelio mūsų įsitikinimą, kad istorija mums visiškai nereikalinga. Dėl to jautėmės savotiškai bendrininkai: mūsų keliamas triukšmas pamokos metu padėjo istorikui išsisukti nuo istorijos arba nuo tokios istorijos, kuri jam neatrodė garbingas reikalas.

Šiandien, tiesa, kelčiau klausimą, kaip šis akiniuotas jaunuolis tapo istoriku? Ko jis tikėjosi iš šio mokslo anuomet? Galbūt jį užkabino kieno nors užmesti istorinės romantikos kabliukai? Ar tai buvo jo entuziastingų mokytojų užmesta meškerė? O galbūt jis bodėjosi ne istorija, o vien tik jos pedagogika, kitaip sakant, ta istorijos karikatūra, kuri buvo pateikiama iki istorijos mokslo nesubrendusiems paaugliams?

Istorijos pamoka mums būdavo laikas, kai galėdavome atlikti nepadarytus namų darbus. Per šią pamoką mano algebros ar geometrijos sąsiuviniai tapdavo itin populiarūs. Jie keliaudavo iš rankų į rankas ir – stebėtina – niekada neprapul-davo. Kiekvienas, kuris gaudavo sąsiuvinį su mano atliktais namų darbais, prisiimdavo atsakomybę jo neprapuldyti ir netgi nesuglamžyti. Tvarkingai į mano rankas grįžęs sąsiuvinis buvo tarsi kreditas, užtikrinantis, kad kitą kartą manieji namų darbai ir vėl taps dar keletu, o neretai ir visų namų darbais. Mat nusirašiusieji duodavo nusirašyti kitiems.

Šios nusirašinėjimo bangos fizinį ir dvasinį sklandumą užtikrindavo mūsų istorikas. Nepasitaikė, kad kada nors toji namų darbų apytaka būtų sutrikusi.

Ką tuo metu jis veikdavo? Galbūt ką nors skaitydavo, nieko aplinkui nepastebėdamas, kaip ir mano tėvas? Arba, kaip ir šis, vaikščiodavo pirmyn ir atgal, mintimis vis labiau toldamas nuo realybės. Prisimenu tik tai, kad man šiame visuotinio nusirašinėjimo darbymetyje nelabai būdavo ką veikti. Negana to, istoriko nusišalinimas nuo pedagoginių užduočių teikė tam tikrą įkvėpimo: norėjosi palaikyti šią mokytojo poziciją. Juk mokytojas mas mokė niekinti pamoką, niekinti istoriją ar net ir visą regimąją pedagoginę struktūrą – klasės inventorių, būtinybę sėdėti savo vietose ir panašiai.

Būtent tai, mano manymu, paskatino mane vienam iš kvailiausių, sunkiai paaškinamų poelgių. Šiandien galbūt galėčiau galvoti, kad elgiausi kaip vaikas ar jaunas žvėrelis, tiesiog žaisdama slėpynes. Dar nepamiršau jaudinančio lengvos baimės ir lengvo džiaugsmo mišinio keliamo kutulio slapstantis, siekiant tapti nematoma.

Per istorijos pamoką jausdavomės, tiesą sakant, mokytojui beveik nematomi. Galėjome veikti ką panorėję, jei tik gebėjome tai padaryti ne per garsiai. Tikriausiai buvome išsėmę visas istorijos pamokos galimybes, ir vieną dieną kuri nors iš mūsų pasakė: „Niekio neatsitiktų, net jeigu tupėtume po suolu.“

Manau, kad tokios paikos kalbos galėjo kilti arba itin plepioje burnoje, arba nuslysti nuo liežuvio tai, kuri per istorijos pamokas iš tiesų neturėdavo kuo užsiimti. Kita vertus, tokį didelį solidarumą su pamokos tvarką griaušančiu ir mokinius tai daryti pasyviai kurstančiu mokytoju galėjo jausti tik toji, kuri jautė jam neišsakomą giminytę.

Tad vieną gražią dieną, dar pamokai neprasidėjus, užbarikadavau iš šono suolą kuprinėmis ir atsitūpiau po juo (ak, tupinčio sijonuoto padaro padėtis tokia dviprasmiška!). Mano galvą iš dalies dengė mokyklinio suolo stalo dangtis, iš dalies – bičiulės kuprinė. O štai mano protą nuo pat pirmųjų pamokos minučių ėmė spausti abejonės. □

Antano Sutkaus nuotr.

dalies. Trumparegystė, kaip ir antroji kraujo grupė, buvo liudijimas, kad esu, savo tėvo pykčiui, jo vaikas. Tai jis mane, moteriškos lyties būtybę, pasidirbo, nors ir norėjo sūnaus. Taigi, pats kaltas, tačiau gali būti, kad kada nors manimi didžiulis labiau, nei kuris nors kitas vyras didžiujosi savo sūnumi. Tiesą sakant, pro tėvo lūpas praspūstanti panika ar rodomas abejingumas savo vaikui dėl to, kad jis nėra vyriškos lyties, man iš dalies tapo akstinu entuziastingiau, nei to imdavosi kiti mano vienmečiai, domėtis lyčių skirtumais. Su didžiausiu smalsumu stebėjau berniukus: kaip jie atrodo, elgiasi, ką jie mėgsta ir ko nekenčia. Tai buvo kita kokybė, kuriai kitiškosumo priskirdavau netgi daugiau, nei jo buvo iš tiesų. Berniukus gaubė mano pačios sigalvota paslaptis. Galima sakyti, kad šitaip aktyviai jais domėdamasi pamažu įsimylėjau juos visus, nes juk sakoma, kad kuo daugiau kam nors skiri laiko, tą ir pamilsti.

Istorikas, niekam daugiau, išskyrus mane, to nežinant, man buvo vakarykštis berniukas nepaklusniais plaukais ir nedidelėmis akytėmis. Tvirto sudėjimo, tačiau mažesnis už kitus. Galbūt istorija, kurią jis kadaise pasirinko, papildomų, metaforiškų šaknų pavidalu turėjo kompensuoti jo ūgį? Istoriko protas galėjo tapti vyriškos galios papildymu. Šiaip ar taip, istorijos mokslas jam tikrai teikė svorio, nors ir visiškai ne dėl to, kad šį svorį jis perduodavo mums. Buvo kaip tik priešingai.

Būdama trumparegė (nors to vis nenorėdama pripažinti) bei ilgėdamasi kaime pralėkusių vasarų, jutau giminytę šiam kitiškos nesusjudančiam istorijos mokytojui. Išgyvenau tai netgi

toje pasakojimo tiesiog liepdavo čia pat, klasėje, perskaityti vadovėlio tekstą ir netgi pasiūlydavo iš jo dar tą pačią pamoką užsidirbti pažymį. Buvau viena iš tų trumpas atminties atstovių, kurios šiuo pasiūlymu susigundydavo. Tai buvo puiki proga užsitikrinti trimestrę penketą – aukščiausią tuometinės penkiabalės sistemos pažymį. Jį papildydavo kontrolinių, per kuriuos būdavo galima naudotis vadovėliais, pažymiai. Nebuvo nieko lengviau, nei rasti atsakymą vadovėlyje. Reikia pasakyti, kad daugelio mano klasės draugų istorinė sąmonė buvo tokia menka, kad jiems tekdavo leisti nusirašyti iš vadovėlio atsakymus arba bent jau pirštu parodyti vietą, iš kurios nusirašoma.

Nesuvaldomi paaugliai: priremti prie sienos, apie savo akiniuotą istorijos mokytoją jie nebūtų pasakę blogo žodžio. Žinoma, nė vienas jų nebuvo pakankamai subrendęs, kad būtų galėjęs pasakyti, ką jautė be žodžių: tiesiog privalu tokį savimi užsiėmusį mokytoją vienokiu ar kitokiu būdu išvaduoti iš jo pedagoginės prievolės, nes juk tai įrašyta visoje jo po-vyzoje, įskaitant ir kostiumą, kurio švarko rankovės ir kelnų klešės atrodė juokingai plačios, striukos ir juokingai liūdnos. Lygiai kaip ir trumpi, stori žemdirbio pirštai, kurie čia, istorijos kabinete, atrodė tarytum įkalinti.

Visais atvejais istoriko balsą girdėdavome retai. Garsiausiai jis prakalbėdavo tada, kai bandydavo mus pritildyti. Galbūt jam buvo gėda mums pasakoti apie tai, kas anuomet, sovietmečiu, buvo pernelyg išvirkščias istorijos atspindys? Galėjo būti, kad puikiai matė mūsų nepasirengimą iš esmės susidomėti istorijos mokslu ar praeityje nutikusiais įvy-